
MESA SELIMOVIC IN THE CURRICULUM IN EX YUGOSLAVIA

Ahmet Bihorac, Ph.D

University of Novi Pazar, Republic of Serbia, ahmed.bih61@gmail.com

Kemal Džemić, Ph.D

University of Novi Pazar, Republic of Serbia, kemaldzemic@hotmail.com

Abstract: The subject of this discussion is the representation of literary works of Mesa Selimovic in the curricula of the former Yugoslav republics as part of the valuable cultural heritage. To comprehensively comprehend this area we had to get an insight into their programs. Knowing that the author sought and found the language of your soul and your own, we presented the results of studies curricula, with special emphasis on the novel "Death and the Dervish" which became time and space each locality was talking about. This is the basic hypothesis. Dervis as required reading for decades, you know and attest to high school students Serbia, Bosnia and Herzegovina, Croatian and Montenegro not only offers new tours more as literarnoestetički and sociological phenomenon, not necessarily evokes contemporary approaches arising from the development of methodological-methodical theory and social change. Because, in the last decades of the twentieth century and the Dervish's school had to be interpreted Marxist (socialist realism) until the XXI century is not, and in science and in practice, accepted and even in educational program defined aesthetic and inter-textual approach to interpretation of artistic creations. Being aware of these truths, we gave ourselves the task to examine the curricula in today's schools. Bearing in mind that the novel is represented in the wider area of ex Yugoslavia, we conducted research on its reception. The work is affecting more hermeneutical thesis, we have considered literary methodological and methodical school, thus avoiding pragmatism but studies have contribution profession and science.

Keywords: Mesa Selimovic, novels, literature, teaching programs, Life, Death and the Dervish.

MEŠA SELIMOVIĆ U NASTAVNIM PROGRAMIMA NA PROSTORU EX JUGOSLAVIJE

Doc.dr Ahmet Bihorac,

Univerzitet u Novom Pazaru, Republika Srbija, kemaldzemic@hotmail.com,

Doc. dr Kemal Džemić

Univerzitet u Novom Pazaru, Republika Srbija, ahmed.bih61@gmail.com

Apstrakt: Predmetovograzmatranja je zastupljenostknjiževnogstvaralaštvaMešeSelimovića u nastavnimprogramima, naprostorubivšihjugoslovenskihrepublika, kaodeovrednekulturnebaštine. Da bismostranijesagledaliovu oblast moralismoostvaritiuvid u njihoveprograme. Znajući da je pisactražioinašaojezikzasvojudušuisvojuruku, prezentovalismorezultateistraživanjanastavnihprograma, s posebnimosvrtomna roman „Dervišismrt“ kojiprerastavremeiprostorkonkretnoglokaliteta o komegovori. To je osnovnahipotezarada. Derviš je obaveznalektirasakojom se upoznajusrednjoškolicidiljembivšenamdržave. Da bismo uvideli koliko je Meša Selimović zastupljen unastavnim programima u praksi, u srednjim školama pokušali smo da ukažemo na mesto i značaj Meše Selimovića u aktuelnim nastavnim programima u Republici Srbiji, Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori.

Pored toga smo sproveli anonimnu anketu kojom je obuhvaćeno:180 maturanata srednjih škola, 46 profesora, 6 školskih psihologa i pedagogau srednjim školama u Novom Pazaru, Tutinu, Čačku, Gornjem Milanovcu i Rožaju.

Ključne reči: MešaSelimović,nastavni program, romani, književnost, vreme, život, Derviš I smrt.

1. UVOD

Razmišljajući o Meši Selimoviću i njegovim romanima, sa kojima se sreću učenici i njihovi nastavnici, želja nam je bila da na jednom mestu damo osnovne podatke i materijal neophodan za nastavno tumačenje romana „Derviš i smrt“. Izučavanje književnog opusa Meše Selimovića je značajno i aktuelno pitanje. On predstavlja izuzetnu pojavu u našoj savremenoj književnosti i to zahvaljujući slojevitom i višeznačnom književnom delu, njegovoj valjanosti i produbljenim porukama kojima zrači.Selimović je kao pisac umeo da pronađe pravu reč da označi

duboke univerzalne istine koje približavaju duh vremena i čine ih aktuelnim i angažovanim u jednom trenutku. To je koliko književnoumetnički uobličeno, toliko umno i filozofski produbljeno, viđenje sveta i života u kome mnogi pojedinci mogu prepoznati sebe, svoje nedoumice, životne probleme i poteškoće sa kojima se suočavaju.

Zato je ovaj problem koliko značajan toliko i nedovoljno proučen sa više aspekata. Kao vrhunski pisac na našem jeziku, filozof savremenog života, a posebno briljantni stilista, svojim aktuelnim tematsko-idejnim slojem, te filozofijom jezika i celinom umetničkog dela, Meša Selimović je autor koji označava epohu i u tom smislu je nezaobilazan školski pisac. Visokim estetskim odlikama njegovo književno delo preporučuje se školskoj lektiri i dragoceno je obogaćuje Stil romana je i metodički aktuelan, a radovi te vrste zaslužuju svoje mesto u domaćoj lektiri.

2. ZNAČAJ LEKTIRE

Pod pojmom lektire se u nastavi maternjeg jezika i književnosti podrazumevaju sva dela iz beletristike koja su predviđena nastavnim programima za svaki razred posebno. A domaću lektiru čine sva dela koja nastavni programi predviđaju za čitanje kod kuće, za domaće čitanje. U srednjoj školi programi zahtevaju cela dela koja se, zbog svoga obima, neizostavno moraju čitati kod kuće. Zato srednja škola ne koristi pojam domaća lektira, jer bi se pod tim pojmom smatralo sve što se čita kod kuće, a što je pretežni deo građiva iz književnosti⁷⁴. Ona su obavezna za čitanje kod kuće radi proveravanja, proširivanja i dopunjavanja znanja iz književnosti stečenih na časovima u školi. Važno je istaći da su, u nastavnim programima, data oskudna uputstva za obradu domaću lektiru. Tu mislimo na uputstva koja se tiču interesovanja učenika i njihovog rada pri čitanju nekih dela za više razrede osnovne škole kao i za srednje škole. „Pod pojmom interesa podrazumijeva se posebna vrsta emocionalne i spoznajne težnje učenika. Interesi su uvjetovani stupnjem psihičkog razvoja učenika, sredinom u kojoj učenik živi i poticajima za buđenje književnih interesa“⁷⁵.

Interesovanje za proučavanja slične problematike, na malo širem području i u sredinama gde su škole sa nacionalno-mešovitim i homogenim stanovništvom, obradio je prof. dr Mišo Došlić kroz studije i oglede koji su objavljeni pod naslovom „Srpskohrvatski kao nematernji jezik“⁷⁶. U njima se bavio analizom nastave jugoslovenske književnosti u srednjim školama Kosova gde je srpskohrvatski jezik bio nematernji. Predmet interesovanja su, takođe, bili i nastavni planovi i programi. Ovaj rad nam je pružio veliku i dragocenu pomoć.

Polazeći od značaja obrazovno-vaspitnih ciljeva koji se mogu realizovati kvalitetnom interpretacijom romana, prethodno smo sagledali faktore koji utiču na sadržaj teme. U pregledanoj, dosta obimnoj, literaturi o ovom romanu je često bilo reči. U konkretnoj literaturi o nastavnom tumačenju i interpretaciji romana „Derviš i smrt“ važno mesto zauzima mr Ljiljana Nikolić⁷⁷.

Neposrednim uvidom u nastavnu praksu utvrđen je mali broj kvalitetnih i kreativnih interpretacija romana „Derviš i smrt“. „Ne može se ni naslutiti koliko kreativnosti biva ugašeno u učionicama u kojima se insistira samo na učenju“⁷⁸. Iz pomenutih kratkih konstatacija se zaključuje neophodnost obrade naznačene teme. U osnovi to su motivi nastanka ovog rada.

Njime smo želeli da istražimo, obradimo i predstavimo normativne činjenice (programi) i postojeću nastavnu praksu u obradi romana „Derviš i smrt“. Zanimalo nas je koliko nastavni programi i udžbenici za srednje škole u Srbiji, Crnoj Gori i Federaciji Bosne i Hercegovine tretiraju kvalitetno književno stvaralaštvo Meše Selimovića?

Kako se u nastavnoj praksi interpretira roman „Derviš i smrt“? I kako valja izraditi tezu da se „metodički sistem u interpretaciji epskog djela oslanja se na prirodu epskoga djela i doživljajno – spoznajne mogućnosti učenika“⁷⁹.

1 P. Ilić, Srpski jezik i književnost u nastavnoj teoriji i praksi, Zmaj, Novi Sad, 1998. str. 464.

²D. Rosandić, Metodički pristup književnoumetničkom tekstu, Roman, „Veselin Masleša“, Sarajevo 1973. str. 12.

³M. Došlić, „Srpskohrvatski kao nematernji jezik“, „Jedinstvo“, Priština, 1988. godine.

4 Lj. Nikolić, Metodički pristup romanu „Derviš i smrt“ Meše Selimovića, (Iz knjige: Čitanje i proučavanje književnog dela u nastavi, IP, „Vaša knjiga“, Beograd 2008. str. 173-197.)

⁷⁸A. Nil, Slobodna deca Samerhila, BIGZ, Beograd 1990. str. 43.

⁷⁹D. Rosandić, Metodički pristup književnoumetničkom tekstu, Roman, Isto, str. 12.

3. DERVIŠ U NASTAVNIM PROGRAMIMA

U ovom radu govorićemo o situiranju književnog dela Meše Selimovića u nastavnim programima na prostorima bivše Jugoslavije, na terenu srpskohrvatskog jezika. Opredelili smo se za aktuelnu i svrsishodnu temu; razmatranje o velikom romanu naše savremene književnosti, za školski diskurs o kapitalnom delu srednjoškolske lektire – koji je poželjan teorijski ali i sastanovišta prakse.

Postavlja se pitanje kako obraditi tako značajna književna dela, ako znamo da se u detinjstvu upoznajemo sa njima, „podudara se sa predškolskom dobi i prva četiri razreda osnovne škole, u višim razredima osnovne škole nastupa faza puberteta, a adolescencija se podudara sa srednjoškolskom fazom obrazovanja“⁸⁰. Naravno da svaka faza ima različita interesovanja i na nastavniku je da ga pravilno usmeri ka otkrivanju slojevitosti raznim metodama. Uputstvo koje je dato za ostvarivanje gimnazijskog Programa za srednju školu stoji da: „književna dela iz lektire imaju ravnopravan tretman sa delima iz obaveznog programa književnosti i treba ih obrađivati po istom metodičkom sistemu“⁸¹.

Kada pogledamo danas aktuelne nastavne programe, vidimo da su u njih ugrađeni veliki pisci i njihova dela, na kojima se ostvaruju različiti umetnički i istraživački zadaci u školi. Za nastavu maternjeg jezika i književnosti najznačajnija pitanja su nastavni plan i program. Nastavni plan i program predstavljaju takav društveni dokument u kojem se određuju teme koje su usklađene sa ciljem nastave maternjeg jezika i književnosti. Nastavni programi se povremeno menjaju i moraju pokazivati dosta fleksibilnosti. Zato se često, kao što je bio slučaj sa našom zemljom devedesetih godina XX veka, zbog promene u društveno-političkom sistemu i raspadu tadašnje Jugoslavije, vršene izmene programa. Od 1945. do 2013. bilo je dvadeset izmena nastavnih programa. Nastavni plan i program donosi država i »oni su direktivni instrument za nastavu, onaj od koga sve počinje i na kome se sve zasniva«⁸². Međusobno su povezani i dopunjuju se. „Izrada nastavnih planova i programa polazi od izrade osnovnih koncepcija u kojima se vodi računa o fundamentalnim načelima izgradnje nastavnih planova i programa, kao i o prošlim i postojećim nastavnim planovima i programima, rastućim potrebama društva i o savremenim naučnim dostignućima na polju pedagogije, dječje psihologije, i pojedinih nauka, proizvodne prakse i društvenoga života uopšte. Stoga pri izradi nastavnog plana i programa treba da sudjeluju u prvom redu pedagozi, zatim psiholozi, naučni radnici onih struka koje dolaze u obzir za nastavni plan škole, metodičari, kao i osobe iz neposredne prakse, nastavnici praktičari. Izrada nastavnog plana i izrada nastavnog programa mora biti sinhronizovana. Pogrešno bi bilo odrediti najprije nastavni plan, a zatim program. Oni se moraju izgrađivati u međusobnoj zavisnosti, jer kao što plan određuje u stanovitom smislu program, tako i nastavni program utječe na nastavni plan“⁸³.

Nastavnik – čitalac postavlja određene zadatke svojim učenicima koji čitaju delo, kako bi delo snažnije i potpunije delovalo na njih. Obično, su to dela autora koji su svojim književnim stvaralaštvom zaslužili svoje mesto. Jedan od njih je i Meša Selimović. Dela su mu uvek bila zastupljena u školskim programima srednjih škola. Zbog svega ovoga je vrlo bitno kakvo se mesto u nastavnim planovima i programima daje Meši Selimoviću. Stvaralačko prisustvo Meše Selimovića u školskim programima otvara mogućnosti za afirmativno i kritičko sagledavanje uloge književno-umetničkog dela. Aktuelnost njegove misli u odnosu prema vlasti upućuje na potrebu analitičkog sagledavanja fenomena promene ljudi koji vladaju i njihove funkcije u strukturi društvenih odnosa. Otuda velika potreba da se dela Meše Selimovića nađu u programima za srednju školu. Promene su prirodne i u normalnim prilikama, jer razvoj nauke i umetnosti imperativno traži nove, adekvatne nastavne programe. Svedoci smo, kao prosvetni radnici, da su teorija i praksa u raskoraku, odnosno, da se praktično teško ostvaruje ono što je teorijski planirano i predloženo. Zato je bilo neophodno izvršiti istraživanje. Da bismo uvideli koliko je zastupljen Meša Selimović u nastavnim planovima i programima u srednjim školama urađeni su zajednički upitnici i sprovedena je anonimna anketa u raznim sredinama. Rezultati do kojih smo došli su vrlo različiti i vrlo interesantni.

U radu je dat pregled zastupljenosti Selimovićevih dela u školskim programima republika Srbije, Crne Gore i Hrvatske, kao i Federacije Bosne i Hercegovine. To činimo sa osećanjem potrebe za potpunijim sagledavanjem zadate teme, ali i zato što je nastavni program osnova dobrog udžbenika i još bolje nastave. Zato ovo

---

⁸⁰D. Rosandić Metodika književnog odgoja i obrazovanja, Školska knjiga, Zagreb, 1986, str. 475.

⁸¹„Službeni glasnik RS” – „Prosvetni glasnik“, br. 5, Beograd, 31. maj 1991. str. 3.

⁸²R. Dimitrijević, Problemi nastave književnosti i maternjega jezika, Beograd 1972. str. 240

⁸³R. Dimitrijević, Problemi nastave književnosti i maternjega jezika, Isto, str. 240; Uporedi sa Pedagogija, II, Drugo izdanje, Zagreb, 1969. str. 354.

Twelfth International Scientific Conference
KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS
31.3-2.4.2017, Vrnjacka Banja, Serbia

---

delo nije lako za obradu ni obučenicima i veštima u tim poslovima a daleko je teže onima koje tek učimo da se u tome snađu.

Znajući da programi i sadržaji danas donose i brojne druge velike pisce na čijim se visokoumetničkim delima mogu ostvarivati zadaci koji pred nama stoje možemo se pitati kako bi se oni ostvarivali bez takvih književnih dela. Tu se postavlja pitanje da li bi programi bili siromašniji da Selimovića nema u njima. Naravno da bi. Pa zato nam valja da učenicima tumačimo Selimovića po meri njihovih mogućnosti i znanja. Autori školskih programa su od sedamdesetih godina, posle pojave romana „Derviš i smrt“, ubacili u srednjoškolske udžbenike fragmente a u srednjoškolskoj lektiri su svoje mesto našli romani „Derviš i smrt“ i „Tvrđava“. Pošto nastavni programi za četvrti razred gimnazija i srednjih stručnih škola zahtevaju da se Selimovićev roman obradi kao domaća lektira u srednjoj školi, nastavnik ima obavezu da uputi đake u dalji rad. Od izlaska iz štampe romana „Derviš i smrt“, pa na ovamo, Selimović je našao svoje mesto u svim našim programima nastave književnosti. Kada su školski programi za srednju školu u pitanju „Derviš i smrt“ i „Tvrđava“ su bili deo obavezne lektire. Moramo navesti koje to tekstove iz Derviša treba posebno istaći ili odabrati književne tekstove iz stvaralaštva Meše Sellimovića uopšte.

U Nastavnom programu za IV razred srednjih škola u Srbiji, roman „Derviš i smrt“ je deo savremene književnosti u kojoj se nalaze najznačajniji predstavnici evropske i jugoslovenskih književnosti⁸⁴.

I u aktuelnom Nastavnom programu Republike Hrvatske za hrvatski jezik, takođe, smo pronašli da se u četvrtoj godini srednje škole proučava roman Meše Selimovića „Derviš i smrt“⁸⁵.

Nastavni program u Federaciji Bosni i Hercegovini sadrži romane Meše Selimovića, koji se obrađuju u IV razredu srednje škole u okviru predmeta bosanski, srpski i hrvatski jezik. S obzirom da kod učenika treba razviti estetski kriterijum za ono što je univerzalno vredno i dobro, treba ih osposobiti za široki pogled na relevantne književne pojave u svetskoj književnoj riznici. U cilju kvalitetnog nastavnog procesa stalni zadatak nastavnika je da kod učenika izgrađuje ili dograđuje čitalačke navike i da ih motiviše da kao aktivni čitaoci pročitaju bar veći deo planiranog književnog fonda. Zato novi Nastavni program iz predmeta Bosanski jezik i književnost za IV razred srednje stručne škole, medrese, predviđa 3 školska časa sedmično, odnosno, 96 časova godišnje za realizaciju programskih sadržaja. Pored ostalih dela iz svetske i savremene književnosti južnoslovenskih naroda planirana su po tri časa za obradu romana Meše Selimovića: „Derviš i smrt“ i „Tvrđava“⁸⁶.

Zajedničko jezgro nastavnih planova i programa Bosne i Hercegovine za gimnaziju je predvidelo, za nastavni predmet Bosanski / srpski / hrvatski jezik i književnost, da se ovaj roman obrađuje na četiri nastavna časa i to dva obrade a dva su predviđena za gledanje filma „Derviš i smrt“⁸⁷. Nastavnici Bosanskog i hrvatskog jezika i književnosti će više vremena posvetiti piscu iz njihove sredine, u Tuzli Meši Selimoviću, u Gradačcu Hasanu Kikiću i slično⁸⁸.

U Republici Crnoj Gori u zajedničkom školskom programu za nastavni predmet Maternji jezik i književnost obuhvaćeni su predmetni programi: srpski, crnogorski, bošnjački i hrvatski jezik u IV razredu opšte gimnazije, gde se proučava roman „Derviš i smrt“⁸⁹.

---

⁸⁴Program obrazovanja i vaspitanja za gimnazije i programu obrazovanja i vaspitanja za II, III i IV razred gimnazije, „Službeni glasnik Republike Srbije“, Prosvetni glasnik, God. XL, br. 3, Beograd, 31. maj 1991. str. 4.

⁸⁵Glasnik Ministarstva prosvjete i sporta Republike Hrvatske, Zagreb 1995. (Važeći do 2006. godine). str. 158.

⁸⁶Nastavni plan i program za medrese, bosanski jezik i književnost, Sarajevo 2008. str. 72; http://www.medresa_cazin.ba/10_bosanski_jezik-i-književnost.doc.

⁸⁷Zajednička jezgranastavnih planova i programa Bosne i Hercegovine, Zajednička jezgra NPP za gimnaziju, 8. kolovoza 2003. godine, str. 3; Šimun i Marija Musa: Komparativne teme: Udžbenici za hrvatski jezik i književnost u BiH, „Metodika“, 16, Vol. 9, br. 1, Mostar 2008. str. 74-87.–, „Zajednička jezgra“ je konceptijsko rešenje udžbenika unutar nacionalne skupine predmeta u bosanskohercegovačkom obrazovanju. Ustvari, to je dogovorena i prihvaćena količina odabranih sadržaja iz sve tri nacionalne književnosti u BiH koja treba biti neizostavan deo svakog udžbenika (čitanke) u osnovnom i srednjem obrazovanju.

⁸⁸Nastavni plan i program za opću gimnaziju, Tuzla 1999. str. 45.

⁸⁹Nastavni predmet Maternji jezik i književnost, Predmetni program: srpski, crnogorski, bošnjački i hrvatski jezik i književnosti, Podgorica 2005. str. 62.

U nastavnom planu i programu za osnovnu školu u Srbiji tekstovi Meše Selimovića nemaju svoje zasluženno mesto. U Srbiji se samo u programu za Bosanski jezik, kroz Maternji jezik sa elementima nacionalne kulture, tekst „Skeledžija“ obrađuje u VI razredu⁹⁰. A u VII razredu u programu za maternji jezik sa elementima nacionalne kulture predviđen je odlomak iz romana „Tvrđava“ da se obradi⁹¹.

U Federaciji Bosne i Hercegovine se radi po dva nastavna plana i programa. „U stvari planovi su ujednačeni kada su u pitanju nazivi predmeta i broj sati. Međutim, programi nisu ujednačeni, tačnije, oni su različiti, kada se radi o jeziku i književnosti. Na primjer, u hrvatskim programima nema praktično ni jednog pisca bošnjačkog ili srpskog, već su zastupljeni samo hrvatski pisci. U srpskom programu, u srpskim čitankama za osnovnu školu imaju, svega dva, i to Skender Kulenović i Meša Selimović. To svakako nije u redu, jer ako se živi u BiH, onda moraju biti pisci i jedni i drugi i treći. Dok u čitankama sa prostora Federacije BiH, gdje žive Bošnjaci, tu su zastupljeni apsolutno i hrvatski pisci i srpski pisci“⁹²

Znajući zastupljenost književnog stvaralaštva Meše Selimovića u nastavnom programu za srednje škole u Srbiji, želeli smo da saznamo koliko je zastupljen u čitankama. U udžbeniku koji se koristi u srednjim školama nalazi se odlomak iz romana „Derviš i smrt“ Meše Selimovića⁹³. U odlomku je dat početak romana kojim motivišemo učenike da iznesu svoja zapažanja i impresije. Ovim tekstom se otvara rad na tumačenju celog romana i perspektiva izučavanja celokupnog dela. Imajući na umu ključnu ulogu ovog teksta s pravom mu je posvećena puna pažnja. Kad je reč o mestu romana „Derviš i smrt“ u nastavnom program bivših jugoslovenskih republika sada, država, proizilazi da se roman programski situira u završni razred srednjih škola - svuda, kao što je to bilo i pre raspada Jugoslavije i da ga nema u programima maternjih jezika u osnovnoj školi. Ovaj udžbenik se koristi u gimnaziji i u srednjim stručnim školama.

U čitankama za IV razred gimnazije u BiH Meša Selimović je zajedno sa Makom Dizdarom, Ivom Andrićem i Antunom Brankom Šimićem tretiran je kao veliki pisac, što je bilo i u prethodnim udžbenicima⁹⁴.

4. ZAKLJUČAK

Upoređivanjem nastavnih planova i programa u: Srbiji, Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Crnoj Gori uočavaju se sličnosti i njihove razlike. Roman je najzastupljeniji u Srbiji i Bosni i Hercegovini. Novina kod važećih nastavnih programa, u poređenju sa prethodnim, je sloboda nastavnika da prema svojim i učeničkim afinitetima samostalno bira književne tekstove.

U radu su izloženi rezultati istraživanja koje smo obavili u srednjim školama Srbije i Crne Gore. Ispitivan je odnos nastavnika, školskih pedagoga/psihologa i učenika prema ovom romanu. Upitnici su svrsishodni a odgovori dragoceni za metodička (šire i kulturološka) saznanja o temi. Sadržaj istraživanja je bogat, a rezultati mogu biti od koristi autorima nastavnih programa i udžbenika, praktičarima i budućim istraživačima školske interpretacije romana. Vidimo da su u aktuelnim nastavnim programima svoje mesto našli veliki pisci i njihova dela, na kojima se mogu ostvariti različiti istraživački zadaci. Da bismo uvideli koliko je Meša Selimović zastupljen u nastavnim programima u praksi, u srednjim školama u Novom Pazaru, Tutinu, Čačku, Gornjem Milanovcu i Rožaju, sproveli smo anonimnu anketu. Napravljen je zajednički upitnik. Anketirani su učenici završnih razreda srednjih škola, njihovi profesori i stručni saradnici. Rezultati do kojih smo došli su bili različiti, ali svakako i veoma dragoceni.

LITERATURA

- [1] D. Rosandić, Metodika književnog odgoja i obrazovanja, Školska knjiga, Zagreb, 1986.
- [2] Glasnik Ministarstva prosvjete i sporta Republike Hrvatske, Zagreb 1995. (Važeći do 2006. godine).
- [3] Ilić, Pavle: Srpski jezik i književnost u nastavnoj teoriji i praksi, Zmaj, Novi Sad, 1998.
- [4] Komparativne teme, „Metodika“, 16, Vol. 9, br. 1, Mostar 2008.

⁹⁰Pravilnik o nastavnom programu za VI razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja, Prosvetni glasnik, God. LV, br. 6, Beograd, 23. juni 2006. str. 137.

⁹¹Pravilnik o nastavnom programu za VII razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja, Prosvetni pregled, Specijalni broj, Beograd, 2009. str. 133.

⁹²<http://www.mediaonline.ba/en/safax/bilten3.htm>

⁹³Nikolić, mr Ljiljana i Milić, Bosiljka: Čitanka sa književnoteorijskim pojmovima za IV razred srednje škole; Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd 2007. str. 160-163.

⁹⁴Komparativne teme, „Metodika“, 16, Vol. 9, br. 1, Mostar 2008. str. 83.

Twelfth International Scientific Conference
KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS
31.3-2.4.2017, Vrnjaska Banja, Serbia

- [5] Lj. Nikolić i B. Milić, Čitanka sa književnoteorijskim pojmovima za IV razred srednje škole; Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2007.
- [6] Nastavni plan i program za medrese, bosanski jezik i književnost, Sarajevo, 2008.
- [7] Nastavni plan i program za opću gimnaziju, Tuzla, 1999.
- [8] Nastavni predmet Maternji jezik i književnost, Predmetni program: srpski, crnogorski, bošnjački i hrvatski jezik i književnosti, Podgorica, 2005.
- [9] Pravilnik o nastavnom programu za VI razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja, „Prosvetni glasnik“, God. LV, br. 6, Beograd, 23. jun 2006.
- [10] Pravilnik o nastavnom programu za VII razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja, „Prosvetni pregled“, Specijalni broj, Beograd, 2009.
- [11] Program obrazovanja i vaspitanja za gimnazije i programu obrazovanja i vaspitanja za II, III i IV razred gimnazije, „Službeni glasnik Republike Srbije“, Prosvetni glasnik, God. XL, br. 3, Beograd, 31. maj 1991.
- [12] R. Dimitrijević, Problemi nastave književnosti i maternjega jezika, Beograd, 1972.
- [13] Službeni glasnik RS – Prosvetni glasnik, br. 5, Beograd, 31. maj 1991.
- [14] Š. i M. Musa, Komparativne teme: Udžbenici za hrvatski jezik i književnost u BiH, „Metodika“, 16, Vol. 9, br. 1, Mostar 2008.
- [15] Zajednička jezgra nastavnih planova i programa Bosne i Hercegovine, Zajednička jezgra NPP za gimnaziju, 8. kolovoza 2003. godine.
- [16] <http://www.mediaonline.ba/en/safax/bilten3.htm>
- [17] <http://www.mediaonline.ba/en/safax/bilten3.htm>
- [18] http://www.medresa_cazin.ba/10_bosanski_jezik-i-književnost.doc